

Fråga om en socialnämnd fullgjort sin utredningsskyldighet i ett ärende om upphörande av vård enligt LVU.

Lagrum:

21 § första stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Socialnämnden i Bollnäs kommun ansökte i oktober 2010 om att L.W:s dotter M. skulle beredas vård med stöd av 2 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Förvaltningsrätten i Falun avslag ansökan i dom den 4 november 2010. Socialnämnden överklagade förvaltningsrättens dom till Kammarrätten i Sundsvall som i dom den 21 april 2011 biföll överklagandet med motiveringen att modern L.W:s hemförhållanden var sådana att det förelåg allvarliga brister i omsorgen om M. Dottern var sedan den 22 juli 2011 familjehemsplacerad hos sin faster med familj. Sedan L.W. begärt omprövning av vården och att den skulle upphöra beslutade socialnämnden den 8 maj 2013 att vården av M. skulle fortsätta.

L.W. överklagade socialnämndens beslut hos förvaltningsrätten och yrkade att LVU-vården av M. skulle upphöra då det varken förelåg några omsorgsbrister eller någon påtaglig risk för att dotterns hälsa eller utveckling skulle skadas.

Socialnämnden och M:s far T.B. bestred bifall till överklagandet.

M:s ställföreträdare medgav bifall till överklagandet.

Förvaltningsrätten höll muntlig förhandling i målet.

Förvaltningsrätten i Falun (2013-09-03, ordförande Forslund Johansson) yttrade efter att ha redogjort för utredningen i målet och tillämpliga bestämmelser, m.m.: Frågan i målet är om det skett en stabil förbättring av de omsorgsbrister som kammarrätten fann att L.W. hade vid tidpunkten för domen i april 2011. Kammarrätten fäste vid sin bedömning vikt vid att omsorgsbristerna för M:s del innebar försämrad mat- och klädhållning och hygien samt en negativ påverkad skolsituation. Vidare konstaterades att M. fick ta ett stort eget ansvar i förhållande till sin ålder, att L.W:s förändrade hälsotillstånd i flera avseenden försämrade hennes omsorgsförmåga ytterligare sedan februari 2011 och att hon inte klarade att ta hand om M. – Av utredningen i det nu aktuella målet framgår bl.a. att M. under tiden i familjehemmet gjort framsteg i skolan, att läsläsningen fungerar och att hon upplevs som tryggare samt har fått en ökad självkänsla. Vidare framgår att L.W. själv känner sig piggare och upplever att hon klarar av fler sysslor i hemmet på egen hand. L.W. har uppgett att effekterna av hennes sjukdom inte nu och inte heller vid tidpunkten för kammarrättens dom utgjort något egentligt hinder för henne att ta hand om M. L.W. ansåg dessutom så sent som i januari 2013 att M. skulle bo kvar i familjehemmet men ändrade sig kort därefter bl.a.

till följd av en konflikt med familjehemmet. Enligt förvaltningsrättens uppfattning är det vanskligt att enbart utifrån L.W:s och hennes sambos utsagor dra några säkra slutsatser om huruvida L.W:s omsorgsförmåga har förbättrats i förhållande till hur situationen var vid tidpunkten för kammarrättens dom. Utredningen i övrigt, främst läkarutlåtandet, talar snarare för att någon förbättring av L.W:s hälsotillstånd inte har skett och därmed torde även omsorgsförmågan vara densamma. Även om M. själv under senare tid uttryckt en önskan att få återvända hem finner förvaltningsrätten, särskilt med beaktande av att M:s förmodade önskan att vara lojal med L.W. och att hon tidigare uttryckt att hon velat stanna i familjehemmet, att det bästa för M. i nuläget är att få bo kvar i familjehemmet. Vid dessa förhållanden och då L.W. inte samtycker till fortsatt familjehemsplacering för M. saknas förutsättningar att låta LVU-vården upphöra. Överklagandet ska därför lämnas utan bifall. – Förvaltningsrätten avslår överklagandet.

L.W. överklagade förvaltningsrättens dom och yrkade att kammarrätten, med ändring av domen, skulle besluta att vården enligt LVU för dottern M. skulle upphöra.

Socialnämnden och M:s far bestred bifall till överklagandet.

M:s ställföreträdare medgav bifall till överklagandet.

Kammarrätten höll muntlig förhandling i målet.

Kammarrätten i Sundsvall (2013-12-19, Johansson, Branting, referent, Dernebo) yttrade: Tillämpliga bestämmelser i LVU och Socialstyrelsens uttalanden i Allmänna råd om tillämpningen av LVU SOSFS 1997:15) framgår av förvaltningsrättens dom. – Innan M. bereddes vård enligt LVU fanns allvarliga omsorgsbrister i hemmet, som beskrivits i en utredning från socialnämnden som avslutats i oktober 2010. Vid kammarrättens prövning av vårdfrågan i april 2011 framkom uppgifter som starkt talade för att hemförhållandena försämrats sedan M. flyttat tillbaka till L.W. efter förvaltningsrättens dom i november 2010. L.W. har nu den uppfattningen att det inte fanns några problem för M. på grund av hemförhållandena. Hon verkar därmed sakna insikt om de allvarliga omsorgsbrister som föranledde vården. – L.W:s psykiska tillstånd synes ha förbättrats under senare tid. Hennes funktionsnedsättning till följd av MS kvarstår dock. Varken vad som kommit fram vid kammarrättens muntliga förhandling eller vad som i övrigt förekommit i målet föranleder kammarrätten att göra någon annan bedömning än den förvaltningsrätten utvecklat beträffande M:s behov av vård enligt LVU. Förutsättningar för att låta vården enligt LVU upphöra föreligger därmed inte. Överklagandet ska därför avslås. – Kammarrätten avslår överklagandet.

I kammarrättens avgörande deltog även nämndemännen Modee och Öberg. Nämndemannen *Modee* var skiljaktig beträffande motiveringen och yttrade: Enligt min mening borde socialnämnden

ha vidtagit åtgärder för att utreda de nuvarande hemförhållandena hos L.W. Nämnden kunde genom exempelvis hembesök och genom närvaro av personal vid M:s och L.W:s umgänge fått ett bättre underlag för att bedöma L.W:s omsorgsförmåga. Det är en brist att så inte har skett. Den befintliga utredningen i målet visar dock inte att förhållandena förändrats på sätt som krävs för att vården enligt LVU ska kunna avslutas. Jag delar därför majoritetens uppfattning att vården enligt LVU inte ska upphöra.

Nämndemannen *Öberg* var av skiljaktig mening och yttrade: Jag instämmer i det Modee uttalat om brist på utredningsåtgärder från socialnämndens sida beträffande de nuvarande förhållandena i hemmet hos L.W. Eftersom socialnämnden inte vidtagit sådana åtgärder är enligt min mening inte utrett att förutsättningar nu finns för vård enligt LVU. Jag anser därmed att denna vård ska upphöra.

L.W. överklagade kammarrättens dom och yrkade i första hand att vården enligt LVU skulle upphöra och i andra hand att målet skulle visas åter till socialnämnden för fortsatt handläggning. L.W. anförde bl.a. följande. Underrätterna har grundat sina avgöranden på en utredning som är bristfällig och som saknar aktuella uppgifter om hennes omsorgsförmåga och boendeförhållanden. Socialnämnden har inte vid något tillfälle besökt hennes hem i samband med att M. varit där, trots att vård enligt LVU pågått under flera år. Det torde vara självklart att sådana besök är nämndens bästa metod att inhämta relevant information. I liknande ärenden använder socialnämnder ofta specialutbildade familjepedagoger som observerar vårdnadshavarnas kontakt med den unge. Genom sådana observationer kan styrkor och svagheter noteras och slutsatser dras, varvid både vårdnadshavaren och socialnämnden får en tydlig bild av vilka faktorer som behöver förbättras. Hembesök hade också varit det lättaste sättet att kontrollera om hennes sjukdomsbild hade förbättrats. Sedan LVU-vården inleddes 2011 har mycket förändrats i hennes liv. Hon har flyttat och är nu sambo i en lägenhet om tre rum och kök. Sambon är en viktig stöttepelare för henne och han har även en god relation till M. Hon har börjat arbeta deltid och sköter hemmet. Hennes sjukdom kommer troligen att kvarstå livet ut och hennes fysiska förmåga har försämrats. Hon mår dock psykiskt mycket bättre nu än i juli 2011. Den läkare som utfärdat aktuellt läkarintyg har också bekräftat att det psykiska måendet kan förbättras i takt med att hon lär sig leva med sjukdomen. Under i vart fall 2013 har M. bott hos henne under lov samt var fjärde helg. Det finns inte något i utredningen som tyder på att hennes omsorgsförmåga eller boendeförhållanden vid dessa tillfällen skulle vara bristfälliga. Tvärtom har socialnämnden intygat att samtliga umgängen fungerat bra såvitt den känner till.

Socialnämnden motsatte sig bifall till överklagandet och anförde bl.a. följande. Det är korrekt att socialnämnden inte har gjort något hembesök hos L.W. i samband med umgängestillfällena. Det har dock inte förelegat något behov av sådana besök. Även om hembesök skulle ha gjorts, skulle dessa inte ha lett till några iakttagelser av värde inför de omprövningar av

vården som gjorts. Grunden för vården av M. är och har hela tiden varit att L.W. på grund av sin kroniska och progredierande sjukdom inte har kapacitet att varaktigt vårda M. på ett sätt som innebär att hennes hälsa och utveckling undgår att skadas. Det saknas helt förutsättningar för att L.W. ska kunna förbättras. Nämnden tolkar de medicinska utlåtandena som att L.W. i bästa fall kan bibehålla aktuell besvärnivå, men mer sannolikt är att hon kommer att försämrats ytterligare, om än långsamt. Underinstanserna har vid två tillfällen funnit att L.W:s sjukdomsbild varit sådan att M. vid varaktig vistelse hos L.W. löper en allvarlig risk att skadas till sin hälsa och utveckling. Socialnämnden bestrider inte att de yttre omständigheterna runt L.W. förvisso blivit bättre sedan hon flyttat, men detta synes till största delen bero på att L.W. i sin dagliga situation har ett påtagligt stöd av sin sambo. Det är dock inte han som ska ta hand om M. Det har inte framkommit något som visar att L.W:s förmåga att ta hand om M. har förbättrats. L.W. har stöd av sin sambo och situationen vid umgängestillfällena kan mycket väl tänkas fungera ganska bra. Emellertid måste M:s situation och vårdbehov bedömas utifrån ett varaktigt boende hemma hos L.W. Eftersom L.W:s sjukdomsbild inte har förändrats under de senaste åren, har inte heller någon förbättring av hennes omsorgsförmåga skett. Därmed föreligger fortsatt grund för vård.

T.B. motsatte sig bifall till överklagandet.

M. medgav genom sin ställföreträdare bifall till överklagandet och anförde bl.a. följande. Den utredning som legat till grund för underrätternas avgöranden är helt undermålig. Det är allvarligt att domstolarna accepterat fortsatt tvångsvård när de inte haft något nytt material från nämnden, samtidigt som det kommit fram väldigt mycket positivt om L.W. Hennes egen vilja att bo hemma hos L.W. bör respekteras.

Högsta förvaltningsdomstolen (2014-06-30, Jermsten, Almgren, Knutsson, Saldén Enérus, Silfverberg) yttrade:

Skälen för avgörandet

Vad målet gäller

Frågan i målet är om socialnämnden haft fog för sitt beslut att vården enligt LVU av M. ska fortsätta. Den frågan aktualiserar i sin tur frågan om socialnämnden fullgjort sin utredningsskyldighet i ärendet.

Rättslig reglering

Den som är under 18 år ska enligt 1 § andra stycket LVU beredas vård, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne.

I 2 § samma lag föreskrivs att vård ska beslutas om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas på grund av fysisk

eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet.

Av 21 § första stycket LVU framgår att när vård med stöd av lagen inte längre behövs, ska socialnämnden besluta att vården ska upphöra. Nämnden ska noga förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdsnaden om honom eller henne.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Högsta förvaltningsdomstolen konstaterar inledningsvis att det varken i LVU, socialtjänstlagen (2001:453) eller annan författning finns någon uttrycklig reglering av socialnämndens utredningsskyldighet i ärenden om upphörande av vård enligt LVU.

Inte heller i förvaltningslagen (1986:223) finns någon uttrycklig bestämmelse om utredningsansvarets fördelning mellan myndighet och enskild part men enligt allmänna förvaltningsrättsliga principer anses myndigheten ha ett ansvar för att dess ärenden blir tillräckligt utredda. Vad som är tillräcklig utredning kan inte anges generellt, utan får avgöras från fall till fall. Enligt praxis anses utredningspliktens fördelning vara beroende av bl.a. ärendets karaktär, vem som tagit initiativ till ärendet, om det finns ett starkt allmänt intresse i ärendet och de förutsättningar den enskilde har att bevaka sina intressen (se t.ex. RÅ 2006 ref. 15 och RÅ 2010 ref. 120).

När det gäller ett ärende av nu aktuellt slag måste även den tid som förflutit sedan den utredning som låg till grund för nämndens ansökan om vård genomfördes beaktas. Ju längre tid som gått desto större krav måste kunna ställas på socialnämndens utredning i ärendet om vårdens upphörande.

Av det anförda följer att socialnämnden har ett långtgående ansvar för den utredning som ska ligga till grund för ett beslut i ett ärende om upphörande av vård enligt LVU. Nämndens prövning i ärendet ska avse frågan om de omständigheter som nödvändiggjort vården alltjämt består (prop. 1979/80:1 s. 587 f. samt RÅ 1987 ref. 123 och HFD 2012 ref. 35). Tyngdpunkten i utredningen måste därmed ligga på de aktuella förhållandena, även om dessa också måste bedömas i relation till vad som tidigare förevarit. Om grunden för pågående tvångsvård, som i detta fall, är omsorgsbrister i hemmet måste utredningen klarlägga om och i så fall i vilken utsträckning dessa brister alltjämt kvarstår och hur de i så fall förhåller sig till barnets eventuella vårdbehov.

Den utredning som låg till grund för socialnämndens nu aktuella beslut påbörjades den 22 november 2012 och avslutades den 22 april 2013. Utredningen baserar sig i huvudsak på den utredning som genomfördes inför socialnämndens ansökan i oktober 2010 om vård enligt LVU av M. Härutöver har såvitt framkommit socialnämnden hållit två samtal med L.W., det ena per telefon och det andra hemma hos henne, ett samtal med T.B. samt två samtal med M., det ena per telefon och det andra på

socialkontoret. Nämnden har vidare inhämtat ett läkarutlåtande avseende L.W:s sjukdomstillstånd samt ett konsultationsdokument från M:s skola.

Någon närmare utredning av L.W:s aktuella omsorgsförmåga eller boendeförhållanden har inte genomförts trots att uppgifter från L.W. själv, hennes sambo och M. tyder på förbättringar i dessa hänseenden. Socialnämnden har t.ex. inte gjort något hembesök hos L.W. i samband med umgängestillfällena med M. Dessa brister framstår som anmärkningsvärda mot bakgrund av den förhållandevis långa tid, drygt två år, som gått sedan den tidigare utredningen genomfördes.

Mot bakgrund av det anförda anser Högsta förvaltningsdomstolen att socialnämndens utredning uppvisar stora brister och att nämnden därmed inte har fullgjort sin utredningsskyldighet. Varken socialnämnden eller underrätterna har således haft ett tillräckligt underlag för sina avgöranden. Dessa ska därför undanröjas och målet visas åter till socialnämnden för ny handläggning.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen undanröjer underinstansernas avgöranden och visar målet åter till Socialnämnden i Bollnäs kommun för ny handläggning.

Mål nr 206-14, föredragande Jesper Blomberg

Rättsfall: RÅ 2006 ref. 15; RÅ 2010 ref. 120.